

НАСТАВНО-УМЕТНИЧКОМ ВЕЋУ
ФАКУЛТЕТА ЛИКОВНИХ УМЕТНОСТИ У БЕОГРАДУ

СЕНАТУ УНИВЕРЗИТЕТА УМЕТНОСТИ У БЕОГРАДУ

ИЗВЕШТАЈ КОМИСИЈЕ за оцену и одбрану докторског уметничког пројекта
Променљивост и трајање – графичка пројекција лирских простора, изложба
графика, кандидаткиње мр Јелене Средановић.

Наставно-уметничко веће Факултета ликовних уметности је донело одлуку о формирању Комисије за оцену и одбрану докторског уметничког пројекта кандидаткиње мр Јелене Средановић *Променљивост и трајање – графичка пројекција лирских простора, изложба графика*, у сас таву:

1. мр Биљана Вуковић
ред. проф. Факултета ликовних уметност у Београду (ментор)
2. др Јелена Тодоровић
ред. проф. Факултета ликовних уметности у Београду
3. мр Зоран Тодовић
ред. проф. Академије уметности у Новом Саду
4. мр Димитрије Пецић
ред. проф. Факултета ликовних уметности у Београду
5. мр Слободан Роксандић
ред. проф. Факултета ликовних уметност у Београду

Комисија наставно-уметничком већу ФЛУ подноси следећи

ИЗВЕШТАЈ

БИОГРАФИЈА КАНДИДАТА

Јелена Средановић је рођена 1982.године у Новом Саду.Дипломирала је 2005.године на Академији уметности Универзитета у Новом Саду, класа проф.Зорана Тодовића, где је 2009.године и магистрирала у класи истог професора.Докторске студије уписала је на Факултету ликовник уметности у Београду школске 2013/2014.године, ментор јој је проф. Биљана Вуковић.

Самосталне изложбе:

- 2015. - Београд, Галерија ФЛУ и Галерија *Излози*
 - Сомбор, Галерија Културног центра *Лаза Костић*
 - Нови Сад, Павиљон зграде ректората Универзитета у Новом Саду
- 2014.- Београд, Галерија Графички колектив
 - Пожега, Градска галерија Пожега
 - Чачак, Галерија Дома културе Чачак
- 2013. - Мадрид, Шпанија, Културни центар Карденал Гонзага
 - Панчево, Галерија савремене уметности – Културни центар Панчева
 - Краљево, Градска галерија Краљево
- 2012. - Билбао, Шпанија, Галерија Билбаоарте фондације
- 2010. - Беч, Аустрија, Галерија Елизабет Михитш (*ElisabethMichitsch*)
 - Нови Сад, Мали ликовни салон, Културни центар Новог Сада
- 2009. - Чачак, Галерија Дома културе Чачак
- 2008. - Ниш, Галерија савремене уметности Ниш - Салон 77
 - Београд, Галерија Графички колектив
- 2007. - НовиСад, Галерија УЛУВ-а
 - Нови Сад, Галерија Исидора
 - Нови Сад, Галерија Да

Колективне изложбе – избор

2016. - Нови Сад, Музеј савремене уметности Војводине: **Аквизиције МСУВ: откупи и поклони 2012 - 2015**
2015. - Мадрид, Шпанија, *Museo de la Casa de la Moneda: Premio Carmen Arozena*
- Реус, Шпанија, Galería Antoni Pinyol: **Premio Telax**
 - Акви Терме, Италија: **Дванаести међународни бијенале графике - Premio Acqui**
 - Ле Локл, Швајцарска, Музеј лепих уметности Ле Локл (Musée de Beaux-arts du Locle): **Осми тријенале савремене графике**
 - Труа Ривјер (*Trois-Rivières*), Квебек, Канада: **ВЕСТР - Девети међународни бијенале графике Труа Ривјер**
 - Њујорк, САД, IPCNY – Међународни центар за графику: **New Print Summer 2015**
 - Сплит, Хрватска, Међународни бијенале графике: **Splitgraphic 7**
 - Алижо, Португал, **2. Global print 2015**
 - Беч, Аустрија, МУМОК: **Награда Валтер Кошатски 2015**
 - Београд, Галерија Графички колектив: **Мајска изложба графике**, (Излагала на Мајској изложби графике 2014, 2013, 2012, 2010, 2009, 2008, 2007. и 2006. године)
 - Њујорк, САД, IPCNY – Међународни центар за графику: **50/50 New Print Winter**
 - Београд, Галерија Графички колектив: **Изложба мале графике** (Излагала 2014, 2013, 2012, 2010, 2009, 2005. и 2004. године)
 - Темишвар, Румунија, Бастион Марије Терезије: **Diplomatic Art 2**
 - Букурешт, Румунија, (*Asociația Națională pentru Arte Vizuale Contemporane - ANAV*): **Европски бијенале уметничке књиге Букурешт 2015**
 - Запрешић, Хрватска: **Осамнаеста изложба Минијатура**
 - Ла Палма, Шпанија, *Palacio Casa Salazar: Premio Carmen Arozena*
 - Загреб, Хрватска: **Пројекат Шимборска**
 - Горњи Милановац, Културни центар Горњи Милановац; Краљево, Градска галерија Краљево; Ниш, Факултет уметности у Нишу: **Хуан Рулфо у књигама уметника**
2014. - Београд, Графички колектив: **Историја у току**, изложба лауреата награде Велики печат
- Фрехен, Немачка, Кунстферајн Фрехен (*Kunstverein Frechen*): **Седамнаести међународни тријенале графике Фрехен**

- Њујорк, САД, IPCNY – Међународни центар за графику: *New Print 2013/2014 Benefit Print Exhibition*
- Њујорк, САД, *Christies: New Print 2014*
- Београд, Графички колектив: *Кључна реч графика*
- Њујорк, САД, IPCNY – Међународни центар за графику: *New Print Summer 2014*
- Лајпциг, Немачка, Галерија *Hoch+Partner: Изложба графика Versus_Gärten*
- Нови Сад, Спомен збирка Павла Бељанског: *Цртежом на слику*
- Краљево, Градска галерија Краљево: *Други интернационални салон графике*
- Нови Сад, Галерија ликовне уметности поклон збирка Рајка Мамузића: *40 година Академије уметности у Новом Саду*
- Београд, Галерија Графички колектив: *Критична маса*
- Кикинда, Народни музеј Кикинда; Чачак, Галерија Дома културе Чачак; Инђија, Кућа Војиновића; Опово, Галерија *Јован Поповић: Пројекат Лутајући отисак*
- Билбао, Шпанија, Сала Ондаре: *Међународна изложба Награда Фиг Билбао 2013 (Premios Fig Bilbao 2013 artistas seleccionados)*
- Рим, Италија, Галерија Филобиблон (*Philobiblon*): *Рефлексије материје - Савремена графика од традиције до иновације*
- Суботица, Модерна галерија Ликовни сусрет Суботица, *Ново: аквизиције од 2010. до данас*
- Макарска, Хрватска, Галерија: изложба портфолио пројекта *Критична маса*
- Бетанзос, Шпанија, Фондација Циец (*Fundación CIEC*): *Критична маса*
- Београд, Кућа Ђуре Јакшића; Краљево, Градска галерија Краљево: *Први светски рат на уметничким пергамент концертна књигама*
- 2013. - Риоха, Шпанија, Музеј Вуртх Ла Риоха (*Museo Würth La Rioja*): *Међународна изложба Студио 120м (Estudio 120m)*
- Билбао, Шпанија: *Фиг Билбао међународни фестивал графике*
- Суботица, Модерна галерија Ликовни сусрет: *Паралелне линије*
- Буенос Ајрес, Аргентина, Фондација Аце (*Fundación ace*): *150 циклус међународног пројекта (150 Cicles International Project)*
- Беч, Аустрија, Универзитет примењених уметности: *Међународна изложба Критична маса*
- Мадрид, Шпанија: *Естампа сајам графике (Estampa Print Fair)*

- Рим, Италија, Галерија Ателиер: **Троје српских и троје италијанских уметника**
- Дулут, Минесота, САД, Дулут уметнички институт (*Duluth Art Institute*): **Међународна изложба“Water works exhibition”**
- Париз, Француска:Културни центар Републике Србије у Паризу: **Нова српска апстракција**
- Краљево, Градска галерија Краљево: **Новембарски салон визуелних уметности 2013**
- Калгари, Канада,Галерија департмана уметности Универзитета Калгари: **Критична маса**
- Краљево, Градска галерија Краљево:**Први интернационални салон графике**
- Сарајево, Босна и Херцеговина,Галерија Босне и Херцеговине: **Дијалог**, изложба графика српских и босанско-херцеговачких уметника – графичара
- Сомбор, Културни центар Лаза Костић;Вршац, Културни центар Вршац; Апатин,Галерија ”Меандер”; Панчево,Галерија Историјског архива у Панчеву: **Пројекат Лутајући отисак**
- Фано, Италија, Студио Драго; Верчели, Галерија Студио 10: **Троје српских и троје италијанских уметника**
- Вршац, Културни центар Вршац: **Графика овде и сада**
- Београд, Галерија РТС-а: **Нова српска апстракција**
- Милвоки, Висконсин, САД: СЦГ Међународна графичка конференција, **Критична маса/ивица**
- Нови Сад, Спомен- збирка Павла Бељанског: **Цртежом на слику**
- Суботица, Модерна галерија Ликовни сусрет Суботица: **Пројекат Лутајући отисак**
- Нови Сад, Галерија ликовне уметности спомен збирка Рајка Мамузића: **Дијалог**, изложба графика српских и босанско-херцеговачких уметника – графичара
- 2012. -Гренхен, Швајцарска: **Деветнаести међународни тријенале графике Гренхен 2012**
- Нови Сад, Галерија ликовне уметности поклон збирка Рајка Мамузића: **Графика овде и сада**
- Бања Лука, Босна и Херцеговина, Културни центар Бански двор: **Дијалог**, изложба графика српских и босанско-херцеговачких уметника – графичара
- Београд, Продајна галерија Београд: **Магистри графике Академије уметности у Новом Саду1992-2010**

- Београд, Галерија Прогрес: **Првих пет година ЕХ-УУ конкурса за графику**
- Ниш, Галерија савремене ликовне уметности Ниш, Павиљон у тврђави: **Изложба међународне графичке радионице *Сућево 2011***
- Београд, Центар за графику и визуелна истраживања: ***Дијалог***, изложба графика српских и босанско-херцеговачких уметника – графичара
- Београд, Галерија Графички колектив: **Изложба мале графике**
- 2011. - Билбао, Шпанија, Билбаоарте фондација (*Bilbaoarte Fundación*): ***Отворена врата 2011***, изложба уметника учесника у резиденцијалном програму
- Будимпешта, Мађарска, Галерија IX; Нови Сад Музеј савремене уметности Војводине: **Укрштање класичног и иновативног**
- Нови Сад, Галерија ликовне уметности поклон збирка Рајка Мамузића: **Магистри графике Академије уметности у Новом Саду 1992-2010**
- 2010. - Пекинг, Кина, Национални музеј Кине: **Четврти међународни бијенале уметности Пекинг**
- Париз, Француска, Културни центар Републике Србије у Паризу: ***Српска графика данас***
- Нови Сад, Академија уметности, Галерија Хол: ***Стартфест 2010***, изложба наставника и сарадника на Академији уметности у Новом Саду
- Беч, Аустрија, Новоматик форум: ***Награда Валтер Кошатски***, изложба радова награђених у периоду од 2005. до 2009. године
- Квебек, Канада, *Atelier Presse Papier*: **Изложба мале графике 2009**
- Ниш, Галерија савремене ликовне уметности Ниш: ***Српска графика данас***
- Горњи Милановац, Културни центар Горњи Милановац: **Изложба шеснаестог сазива Ликовне колоније ”Мина Вукомановић Карацић”**
- 2009. - Беч, Аустрија, МУМОК- Музеј модерне уметности: **Награда Валтер Кошатски 2009**
- Љубљана, Словенија, Међународни графички ликовни центар: **Двадесет осми међународни графички бијенале Љубљана: *Матрица нестабилна реалност***
- Хиан, Кина, Академија уметности Хиан (Хи’ан): ***Отисак времена***, представљање 30 уметника из Србије - избор из савремене графичке продукције
- Бристол, Велика Британија: ***Импакт 6*** – мултидисциплинарна графичка конференција
- Нови Сад, Галерија ликовне уметности поклон збирка Рајка Мамузића: **Бијенале графике *Савремена графика и нови медији***

- Нови Сад, Галерија ликовне уметности поклон збирка Рајка Мамузића: **Тридесет осми новосадски салон микро-маневар**
- Бангкок, Тајланд, Сипакорн универзитет: **Други међународни бијенале графике Бангкок**
- Ниш, Салон 77; Београд, Продајна галерија Београд: **Српска графика данас**
- Суботица, Модерна галерија Ликовни сусрет: **Четрдесет трећи ликовни сусрет** под називом *Савремени медији и уметничка графика*
- Лајпциг, Немачка, Галерија Ворторост: **Међународна изложба графике "Printing as an event"**
- 2008. - Куенка, Шпанија: **Инграфика - први фестивал савремене графике**
- Фрехен, Немачка, Кунстферајн Фрехен (*Kunstverein Frechen*), **Међународни тријенале графике Фрехен**
- Нови Београд, Галерија Дома културе Студентски град: **Бијенале студентске графике**
- Нови Београд, Галерија Студентског културног центра: **Трећи ЕХ-УУ конкурс за графику**
- 2006. - Нови Сад, Галерија Војвођанске банке: **Педесет пета годишња изложба чланова СУЛУВ-а**
- Нови Београд, Галерија Дома културе Студентски град: **Изложба графика класе проф. Зорана Тодовића**, у оквиру циклуса *Професор и његови студенти*
- Вилнус, Литванија, Галерија удружења ликовних уметника Литваније: **Пета међународна изложба минијатуре**
- Нови Сад, Галерија УЛУВ: **Изложба нових чланова УЛУВ-а**
- 2005. - Баја Маре, Румунија, Музеј Флореан: **Међународна изложба мале графике**
- Барселона, Шпанија: **Двадесет пета међународна изложба мале графике Кадакес**
- Софија, Бугарска: *Леседра мини принт*, **Међународна изложба мале графике**
- Сарајево, Босна и Херцеговина, Национална вијећница: **Међународна изложба мале графике**
- Никшић, Црна Гора: **Међународни бијенале минијатуре**
- Нови Београд, Галерија Дома културе Студентски град: **Бијенале студентског цртежа Србије и Црне горе**
- 2002. - Салзбург, Аустрија, Салзбуршка тврђава: *Цртеж као простор - простор цртежа*, **групна изложба студената класе Хеле Берент.**

Награде/признања

2014. **Откупна награда Министарства културе републике Србије** на Изложби мале графике, Графички колектив Београд
2014. **Специјално признање на Другом интернационалном салону графике** у Краљеву, Градска галерија Краљево, Краљево
2010. Награда **Велики печат Графичког колектива**, Београд
2009. **Друга награда на међународној изложби *Награда Валтер Кошатски 2009***, МУМОК – Музеј модерне уметности, Беч
2009. **Прва награда на тридесет осмом новосадском салону** под називом Микро-маневар, Културни центар Новог Сада.
2009. **Награда Универзитета у Новом Саду** за постигнуте врхунске резултате у уметничким активностима 2006/2007

Стипендије и студијски боравци:

2011. Билбаоарте фондација 2011, резиденцијални програм, Билбао
2004. Стипендија Републичке фондације Србије за развој научног и уметничког подмлатка.
2002. Стипендија аустријске организације Култур-контакт, Салцбург

Радови у колекцијама и музејима

Музеј савремене уметности Војводине, Нови Сад
Музеј Есл (*Essl Museum*), Клостернојбург, Беч
Колекција Галерије Графички колектив, Београд
Колекција Међународног графичког ликовног центра Љубљана, Љубљана
Национални музеј Кине, Пекинг
Колекција Билбаоарте фондације, Билбао

АНАЛИЗА ДОКТОРСКОГ УМЕТНИЧКОГ ПРОЈЕКТА

Докторски уметнички пројекат *Променљивост и трајање — графичка пројекција лирских просторачини* изложба графика и писани теоретски део рада.

Изложба докторског уметничког пројекта *Променљивост и трајање — графичка пројекција лирских простора* била је постављена у Галерији Факултета ликовних уметности и у Галерији *Излози* у Београду (19.II — 4.III 2015). Приказане графике, изведене у техници дрвореза и дрвореза у комбинацији са техником дигиталне штампе, су омогућиле сагледавање истраживачког и креативног поступка у целини, увид у пређени пут и постигнуте резултате.

На тим графикама тема су облаци као манифестација променљивости и трајања. Оно што на први поглед плени то су нежност, хармонија небескоплавих тонова, танане структуре, које се преклапају и дају утисак флуидности, ваздушастости, слојевитости. Ауторка на веома особен и оригиналан начин третира дрворез и постиже изузетне уметничке домете.

Изложено је укупно 25 радова, реализованих у техници дрвореза и дрвореза у комбинацији са техником дигиталне штампе.

Писани рад који има 160 страница и 98 литературних извора, богато је илустрован репродукцијама радова уметника из различитих епоха на којима су приказани небо и облаци и фотодокументацијом која прати сам процес настанка радова, што доприноси разумевању процесуалности стварања (укупно 221 слика).

Најсажетија информација о урађеном може се стећи кроз **Кључне речи**: променљивост, трајање, лирски простор, облаци, графика, дрворез, дигитална штампа, слојевитост.

Ауторку је фасцинирао поглед одозго, кроз прозор авиона, на облаке, и они су постали изазов и инспирација за докторски уметнички пројекат. Циклус графика који чини ликовни део докторског уметничког пројекта *Променљивост и трајање — графичка пројекција лирских простора* инспирисан је лирском естетском делотворношћу облака, којима је променљивост облика начин трајања. Променљиве лирске просторе ауторка је фиксирала у једном одређеном тренутку и учинила их

трајним у медију графике. Цео графички циклус овог докторског пројекта зрачи узвишеном лепотом, светлошћу, небеском инспирацијом, и представља изузетан уметнички и естетски доживљај.

На почетку писаног дела Докторског уметничког пројекта, после *Апстрактa* на српском и енглеском језику и *Увода* следи први део рада, *Оквир истраживања* који има три поглавља: *Променљивост и трајање, Небо и облаци – лирски простор* и *Уметничко представљање неба и облака кроз време*.

У првом поглављу овог дела *Променљивост и трајање* представљена је филозофско естетска димензија променљивости и трајања и кандидаткиња пише о значењима ових појмова који су је подстакли на развијање саме теме.

Опште и неограничено стање свега у природи (свмиру) је, дакле, **променљивост**, док **трајање** означава само да је нешто ”у потпуности присутно више него у једном времену” – дужем или краћем, а никако бескрајном.¹

У другом поглављу *Небо и облацилирски-простора* ауторка описује облаке као велике ковитлајуће творевине - које мењају облик, бубре, испаравају, нестају и враћају се, обасјане сунцем или потамнеле са кишом – и као константне подсетникена то како је динамична наша планета. Од кише коју доносе зависе временски услови, али и глобална енергија и постојање живота. Истовремено их, због разноликости облика и фасцинантних оптичких ефеката, одликује висок ступањ естетске привлачности. Од поетских метафора се врло брзо претварају у знакове надлазеће опасности, и у посматрачима побуђују најразличитија осећања, од идиличних и романтичних до меланхолије или страха.

Њихово формирање, ширење, гомилање, раздвајање, расипање у праменовима, па оно исијавање из њих током изласка или заласка сунца, или померања од ветрова и струја - све то фасцинира посматраче.

У трећем поглављу, *Уметничко представљање неба кроз време*, су приказане особености ликовног приказивања неба и облака кроз поједине културно-историјске фазе. Запажена је повезаност сврхе и начина тог приказивања са друштвеним околностима, разумевањем природе, идеологијом и естетским мерилима кроз време: од покушаја да се разуме природа у праисторијско доба до појаве неба на античким муралима; од симболичких представа урођених у златно

¹Simon Blekburn, *Filozofski rečnik* (Novi Sad: Adresa, 2013).

небо на средњовековним мозаицима до илузионистичких купола; од религиозних и митолошких приказа неба до секуларизације; од религиозних привиђења до метеоролошки тачних приказа неба; од ненаметљивих облака у позадини до идеализованих пејзажа; од реалних приказа у пејзажима до неба као главне теме; од дефинисаних стилова до плуралитета приступа; од графике као технике за умножавање до независне уметничке форме.

У овом поглављу, веома интересантно, богато документовано, ауторка осветљава примере представљања неба кроз историју са свим специфичностима, које су посматране из угла заинтересованог уметника. До тих примера ауторка је дошла истраживањем литературе, што је приказано богатом библиографијом али и на основу сопствених истраживања. Примећује се да је тема неба и облака актуелна тема на пољу истраживања из области историје уметности што доказују објављене публикације, али се такође примећује да не постоји или се барем није наишло на тако конципирану публикацију која приказује овај проблем из угла уметника.

Ово поглавље се састоји из потпоглавља:

Од праисторије до појаве неба,
Од средњовековног мрака до ведрога неба,
Облаци као део нове иконографије,
Откривање природе,
Небо као главна тема,
Излазак у природу,
Плуралитет приступа од 20. века,
Мотив облака на графичким листовима,
Прве фотографије облака.

Овај оригинални и веома исцрпан истраживачки део који извлачи из историје уметности бисере на тему облака вредело би да буде објављен.

У другом делу **Методe и резултати уметничко-истраживачког рада** ауторка је обрадила идентификовање, праћење и анализу генезе идеја у сопственим радовима; образложен је стваралачки поступак и представљен је настали циклус графика.

Уметничка истраживања кандидаткиње обухватила су изналажење графичког израза у представљању слика облака, њихове материјалности и

променљивости, кроз различите поступке рада на дрвеним матрицама, испитивање могућности познатих техника, тражење нових могућности материјала и поступака, избор боја и папира, спајање отисака и њихово преклапање и прожимање традиционалне технике и савремених технолошких решења, дрвореза и дигиталне штампе.

Поглавље *Методe уметничког истраживања* садржи свеобухватан попис метода уметничког истраживања примењених у реализацији докторског уметничког пројекта и указује на значај ранијих експеримената и практичних покушаја везаних за различите могућности графичког изражавања.

У поглављу *Облаци као манифестација променљивости и трајања* кандидаткиња пише о облацима као изворима своје инспирације.

У поглављу *Дрворез као ликовни језик* ауторка објашњава радове који су претходили докторском уметничком пројекту и који су свој природан след нашли у новим серијама.

Истражујући оптичке ефекте одраза и мултипликације слика природе, док светлост цури кроз дрвеће и чини мозаик од сенки и боја на воденом огледалу, ауторка је транспоновала слике забележене фотографијом у графичку матрицу и отисак. Те призоре је градила тонски у више боја, од најсветлије ка најтамнијој. Силуете сенки крошњи дрвећа приказане су тамнијом бојом, светли акценти белине папира истичу префињене вибрације светлости, док је средњи сиви тон коришћен за прелазе.

Како ауторка каже у поглављу *Изналажење могућности израза* ”У наставку истраживања природних феномена, као могућих предлогака за графику, усмерила сам поглед ка облацима. Тако сам дошла до нове теме (облака) са истом мотивационом делотворношћу – до променљивости. А карактер и материјалност облака подстакли су ме и на размишљање о новом начину приказивања, другачијем у односу на циклус Отисак природе. За разлику од чистих односа изрезаних површина, сад сам тежила да постигнем тачкасте текстуре, које доприносе утиску магличасте атмосфере.”

Покушајима увођења нових графичких израза ауторка је дошла до тога да је читав графички лист испуњен бојеном површином на којој се појављују акцензоване белине. Тежиште није на приказивању форме, већ на вибрантности

слике и ритмичким смеровима које граде урезане линије и текстура дрвене матрице.

Светли бели акценти настали урезивањем и утискивањем на дрвеној матрици истичу fine вибрације светлости на отиску, доприносе утиску благог и одмереног ритмичког пулсирања, и флуидности прелаза облика, што чини да форме нису чврсте и затворене.

Документован је практични истраживачки рад: приказане су фотографије процеса стварања и уметничких радова; начин на који уметница реализује графику кроз нетипично третирање матрице да би постигла особене резултате; необични алати и довитљиво пронађена решења за постизање суптилне и меке трепераве матрице. Све је детаљно илустровано фотографијама из атељеа где су све фазе поступка конкретно и јасно објашњене.

У поглављу *Дијалог са фотографијом* објашњена је улога фотографије у стваралачком поступку и ауторка каже: ”У мом приступу графичкој уметности фотографија игра важну улогу. Она је уједно и материјал за рад и стваралачки импулс. Користим фотографију као белешку доживљаја и искустава на два различита начина. У једном поступку она ми је полазиште за цртеж и графику (које затим транспонујем у графичку матрицу и отисак), а у другом укључујем обрађену фотографију директно у графички отисак и преко ње отискујем дрворез.”

У овом уметничком опусу мр Јелене Средановић веома битну улогу игра боја која је логично одабрана у складу са мотивом, а избор је објашњен у поглављу *Тражење боје*. Користећи варијације у светлини и засићењу боје, развила је монохроматску шему плаве боје и тражила истанчане нијансе, са квалитетом дубине и прозрочности какве је настојала да постигне.

Небески светлоплави тонови имају ваздушаст трансцендеталан ефекат.

Дуго треба посматрати плаветнило неба или морске површине да би се проникнуло у ту боју. Она је најдубља, и поглед тоне у њу, као да она непрестано узмиче. Сачињена је од прозирности, ваздуха, воде, кристала.²

²Žan Ševalije и Alen Gerbran, *Rečnik simbola: mitovi, snovi, običaji, postupci, oblici, likovi, boje, brojevi* (Novi Sad: Stilos и Kiša, 2004).

Веома је храбро реализован дрворез у више преклопа и више слојева са тако суптилном и суженом монохроматском скалом у веома светлом колористичком регистру.

Вибрантност слике је остварена слојевитим отискивањем тонова плаве, различитом текстуром и прозирношћу. Акцент је на ритму белина на отиску.

Исто тако је важан и папир који је истовремено и носач и материјал дела. То је објашњено у поглављу *Папир као део концепта*. Опредељујући се за осетљиви јапански папир ауторка постиже већу транспарентност, лакоћу и ваздушастост отиска, што је квалитет коме тежи у свом раду.

Овај папир, због своје крхкости и наглашене тактилности, често побуђује у посматрачу осећање блискости и посебности, а ауторкиним радовима даје интимнију ноту експресије.

У поглављу *Преклапање отисака* ауторка објашњава свој поступак грађења слојевитих отисака, раздвојених на више одвојених слојева папира.

Идеја услојавања графике, као и експериментисање слојевима, подстакле су ауторку на креирање графика које се састоје од два или три графичка листа постављена један преко другог, чиме се добија нови слој, који отиснуте слике граде својим међусобним деловањем.

Тоновни плаве боје се нису мешали само на отиску већ и кроз међусобно преклапање листова. Резултат те игре слојева је титрајуће таласање површине; слојевитост преклопа тонова и текстуре остварује се оптичким исијавањем кроз неколико спојених отисака, чиме се постиже доживљај дубине.

У поглављу *Прожимање дрвореза и дигиталне штампе* мр Јелена Средановић објашњава значај и место које дигитална графика има у савременој уметности, њену равноправност са свим осталим графичким техникама, као и могућност њеног коришћења у процесу стварања матрице и отискивања и њену погодност за комбиновање са конкретном у овом случају дрворезом. На тај начин и дрворез се осавремењује, а уметник добија нове могућности у техничком и изражајном смислу.

Супротстављањем квалитета дигиталног и аналогног, равног и тактилног, чисте илузионистичке слике и субјективно доживљене слике, добија се нови осећај простора који се ствара између слојева.

Иако је текстура дрвореза у конфронтацији са текстуром дигиталне штампе, други слој дрвореза није негација првог слоја; отиснут је с намером да буде у симбиози са првим слојем дигиталне штампе.

У поглављима *Трагови процесуалности стварања* и *Тражење искорака* ауторка приказује, фазе стваралачког процеса, пробне отиске, експерименте, покушаје понављања и испробавања, што је богато илустровано фотографијама.

У даљем тексту ауторка анализира радове на примеру неколико одабраних графика.

Поглавље *Грађење графичког поља мозаичким приступом* представља графичку инсталацију у излагачком простору. Зид-графика доминира величином у простору, а група графичких листова који су постављени директно на зид галерије, без рама и стакла, пружа посматрачу непосреднији контакт и могућност да осети тактилне структуре површина. Све те графике се међусобно допуњују и својим међуодносом граде целовито графичко поље.

У поглављу *Изазови светлости и простора* ауторка објашњава да је сама транспарентност и слојевитост отиска иницирала идеју о неуобичајеном излагању отисака у простору које додатно уводи активно дејство светлости у доживљај графичког дела.

Светлост и поставка радова у простору имају за циљ истицање материјалних својстава квалитета транспарентности, ваздушастости и лакоће графичког отиска - кључних елемената за утисак ефемерности.

У настојању да постигне позрачност атмосфере и светла на отисцима, ауторка је правила светлосне кутије. У кутију је иза слојева отиска постављала је светлосни извор, као и рефлектујући материјал, који распоређује светлост равномерно по целој површини слике. Ту графички лист функционише као екран за светлосне и разнобојне визуелне сензације, које се на њему догађају када се укључи светлосни извор, што омогућава да се виде флуидни прелази слике, када се слојеви графика стапају у исти приказ и када долази до замагљивања контура форми,

граница између унутрашњости и спољашњости, између димензија поставке и димензија простора.

Радови из докторског уметничког пројекта постављани су и у простору, као графичка инсталација, на Деветом међународном бијеналу графике Труа Ривјер, 2015, у Квебеку (*9e BIECTR Biennale internationale d'estampe contemporaine de Trois-Rivières 2015*, Quebec, Canada). Поставка у простору, усмерено осветљење и замрачен простор галерије чине визуелну сензацију снажнијом и отварају лирски простор слике. Почетак и крај изложеног тако више не одређују само димензије графичког листа, већ и простор у коме се рад налази. Читав простор галерије постаје интегрални део рада.

Изложба радова докторског уметничког пројекта *Променљивост и трајање* — графичка пројекција лирских простора која је одржана у Галерији Факултета ликовних уметности и у Галерији *Излози* у Београду (19.П — 4.П 2015) документована је фотографијама радова у поглављу *Изложба докторског уметничког пројекта*. У овом поглављу је наведен списак осталих изложби, у земљи и иностранству, на којима су излагани ови радови.

Приказане графике су омогућиле сагледавање истраживачког и стваралачког поступка у целини, увид у пређени пут и постигнуте резултате.

Радови из докторског уметничког пројекта Јелене Средановић су излагани на следећим изложбама у земљи и иностранству:

- 2015.
- Ле Локл, Швајцарска, Музеј лепих уметности Ле Локл (Musée de Beaux-arts du Locle): **Осми тријенале савремене графике**
 - Труа Ривјер (*Trois-Rivières*), Канада: **ВIECTR Девети међународни бијенале графике Труа Ривјер**
 - Мадрид, Шпанија, *Premio Carmen Arozena*
 - Њујорк, САД, PCNY – Међународни центар за графику: **50/50 New Print Winter**
 - Њујорк, САД, PCNY – Међународни центар за графику: **New Print Summer 2015**
 - Беч, Аустрија, МУМОК: **Награда Валтер Кошатски 2015**
 - Сплит, Хрватска, Међународни бијенале графике: **Splitgraphic 7**
 - Београд, Галерија Графички колектив: **Мајска изложба графике**
 - Реус, Шпанија, Galería Antoni Pinyol: **Premio Telax**

- Алижо, Португал,**2. Global print 2015**
- Сомбор, Галерија Културног центра Лаза Костић,**самостална изложба**
- Београд, Галерија ФЛУ и Галерија *Излози*: **Изложба докторског уметничког пројекта *Променљивост и трајање – графичка пројекција лирских простора***
- 2014. - Фрехен, Немачка, Кунстферајн Фрехен (*Kunstverein Frechen*): **Седамнаести међународни тријенале графике Фрехен**
- Њујорк, САД, *Christies: New Print 2014*
- Београд, Галерија Графички колектив: **Кључна реч: графика**
- Њујорк, САД, PCNY – Међународни центар за графику: ***New Print Summer 2014***
- Краљево, Градска галерија Краљево: ***Други интернационални салон графике***
- Београд, Галерија Графички колектив: **Мајска изложба графике**
- Београд, Галерија Графички колектив, **самостална изложба**
- Чачак, Галерија Дома културе Чачак, **самостална изложба**
- Пожега, Градска галерија Пожега, **самостална изложба**
- 2013. - Риоха, Шпанија, Музеј Вуртх Ла Риоха (*Museo Würth La Rioja*): **Међународна изложба *Студио 120m (Estudio 120m)***
- Краљево, Градска галерија Краљево: **Новембарски салон визуелних уметности 2013**
- Београд, Галерија Графички колектив: **Мајска изложба графике**
- Краљево, Градска галерија Краљево: ***Први интернационални салон графике***

Ауторка је испунила настојање да њени облаци, кроз спој наизглед неспојивих традиционалних и савремених приступа графичком изражавању, буду уметничка пројекција лирских простора коју облаци у природи чине. У поглављу **Закључак** мр Јелена Средановић је сажето резимирала поступке којима је постигла постављени циљ да оствари свој препознатљив графички израз у представљању облака, њихове материјалности и променљивости.

С обзиром на инвентивност свега приказаног и написаног, стоји закључак **да** Докторски уметнички пројекат, *Променљивост и трајање – графичка пројекција лирских простора*, иновира ауторкин креативни опус, али доприноси и општем уметничком стваралаштву, јер дефинише уметнички истраживачки

процес за стварање специфичне врсте графичког изражавања, што ће моћи да помогне и другим уметницима у развијању стратегије рада, и да отвори нова питања и теме за истраживања.

Ради шире дисеминације постигнутог и приказаног било би значајно публиковати **Докторски** уметнички пројекат мр Јелене Средановић у примереном формату.

Писани део Докторског уметничког пројекта садржи још и део *Литература* у коме су наведенецитиране публикације и извори репродукција.

У делу *Биографија* уз сажету информацију о школовању побројане су најзначајније изложбе и достигнућа из богате уметничке биографије кандидаткиње мр Јелене Средановић.

ОЦЕНА ОСТВАРЕНИХ РЕЗУЛТАТА

Докторски уметнички пројекат *Променљивост и трајање – графичка пројекција лирских простора*, представља изванредну целину уметничког рада, оствареног кроз серију графика, и писаног дела који прати, објашњава и поткрепљује уметнички рад.

Међусобни однос ова два аспекта подразумевао је паралелно истраживање како теоретске базе тако и истраживачког и креативног рада у области дрвореза и дигиталне штампе у атељеу.

Остварене графике, изузетно племените, префињене, етеричне, необично су нежне, зачуђујуће за дрворез, који је у конвенционалном смислу углавном тврда графичка техника.

На приказаним графикама, изведеним у дрворезу или комбиновањем ове класичне технике са дигиталном штампом, није круто пренет снимљени кадар. Приказана је ефемерна констелација паперјастих небеских скулптура, које у равни графичког листа пулсирају, светлуцају и титрају, креирајући нове визуелне целине. То нису призори од којих застаје дах, већ смирени, лирски интонирани и етерични простори, прожети тактилно меким графичким ткањем сликарског квалитета.

Изложба докторског уметничког пројекта *Променљивост и трајање – графичка пројекција лирских простора*, је била постављена у Галерији Факултета ликовних уметности и Галерији *Излози*. Посебно интересантна је била поставка у Излозима, нарочито у вечерњим сатима, добро осветљена, када се, поред масе људи која је пролазила, добијао утисак да су саме графике прозори авиона кроз које гледамо облаке, да летимо Кнез Михајловом улицом.

Писани део рада исцрпно, свеобухватно и јасно објашњава тему *Променљивост и трајање – графичка пројекција лирских простора*, којој је кандидаткиња мр Јелена Средановић приступила са више аспеката: поетичког, естетског, историјског, уметничко-истраживачког и графичког.

Сам наслов теме *Променљивост и трајање* даје филозофску и естетску одредницу целом раду.

Промена је природан и континуирано присутан феномен у нашим животима. Парадоксално, њено постојање је једина стварна константа у физичком свету. Све ствари се мењају осим саме промене.³

Са ликовноуметничког становишта примаран значај има променљивост која доводи до **преобликовања**, тј. до визуелно уочљиве промене изгледа (форме) предмета, појаве или догађаја, у одређеној временској етапи.

Усредсређујући своју пажњу на облаке који су ”попут самопокретачког, самоформирајућег живог организма”, ауторка је у једном статичном медију као што је дрворез успела да постигне чаробне, променљиве облаке који се појављују, а већ у следећем тренутку мењају, како каже пољска песникиња Вислава Шимборска

Морала бих да пожурим

С описивањем облака -

У делићу секунде

*Престају да буду они, а почињу да бивају други.*⁴

Управо та контрадикторност једне стабилне дрвене технике и несталне и неухватљиве форме облика у покрету даје магичну димензију оствареним графикама, које у посматрачу изазивају утисак лебдења и сна.

Писани рад, поред филозофске, естетске, поетске димензије садржи и изузетно занимљив и богат приказ третирања неба кроз историју уметности, који се чита као најзанимљивије штиво пребогато дивним примерима из историје уметности.

У другом делу рада (Методe и резултати уметничко-истраживачког рада) детаљно је објашњен стваралачки поступак, од почетне идеје преко стварања матрице до специфичног начина штампе, а такође и обогаћења класичног третирања дрвореза разним личним практичним изумима, како би матрица попримила специфичне титраве, нежне структуре скроз нетипичне за дрворез. У томе и јесте лепота личног стваралачког поступка где је техника прилагођена поетским захтевима. Као логично ликовно средство ту је присутна и боја, нежно небеска плава, у више слојева нијанси и преклопа што је такође потпуно нетипично

³John Carroll, „Changeable Nature“, 2014, <http://fineartamerica.com/blogs/changeable-nature.html>.

⁴Вислава Шимборска, „Књижевник. Часопис за књижевност, умјетност и културу“ IX (31–32) (2012).

за дрворез који углавном подразумева црну боју. У циљу проширивања изражајних средстава ауторка остварује своје радове и прожимањем старе технике дрвореза и најновије технике дигиталне штампе, коју користи на различите начине: као извор слике, помоћно средство, садржај рада и као визуелну подлогу преко које гради слику. На тај начин графичка уметност мр Јелене Средановић обједињује најстарију графичку технику дрворез третирану на потпуно лични начин са дигиталном штампом чиме је обогаћује и осавремењује, дајући јој нове могућности.

Изложба докторског уметничког пројекта и писани део рада Променљивост и трајање – графичка пројекција лирских простора кандидата мр Јелене Средановић је реализована на изванредном нивоу, и заједно са теоретским делом представља велики допринос култури, теоретској мисли и савременој уметности, и испуњава све критеријуме највишег образовног нивоа у области уметности.

ЗАКЉУЧАК КОМИСИЈЕ

Комисија сматра да је докторски уметнички пројекат *Променљивост и трајање – графичка пројекција лирских простора*, изложба графика, кандидаткиње мр Јелене Средановић одличан пример студиозног и посвећеног приступа реализацији и да остварени резултати представљају значајан допринос целокупној култури и уметности. На основу изложеног чланови Комисије предлажу Наставно-уметничком већу Факултета ликовних уметности у Београду да прихвати овај извештај и проследи га Сенату Универзитета уметности на даље усвајање и покретање процедуре за јавну одбрану.

Чланови Комисије за оцену и одбрану докторског уметничког пројекта:

мр Биљана Вуковић
ред. проф. Факултета ликовних уметност у Београду (ментор)

др Јелена Тодоровић
ред. проф. Факултета ликовних уметности у Београду

мр Зоран Тодовић
ред. проф. Академије уметности у Новом Саду

мр Слободан Роксандић
ред. проф. Факултета ликовних уметност у Београду

мр Димитрије Пецић
ред. проф. Факултета ликовних уметности у Београду

